

SOCIETATEA
„PETRU MAJORU“

SCOLA ROMANA.

Folia pedagogica si didactica

pentru interesele institutelor de cultura si ale organelor acestora.

Edata si redigata de

Joanu Candrea si Basiliu Petri.

Ese odata in septemana, Vineri'a. Pretiulu pe unu anu 5 fl., pe diumetate 2 fl. 50 cr. — Pentru insertiuni: câte 5 cr. de siru si timbrulu.

Sabiiu, 18 Martisioru v. 1877.

Prenumeratiunile si corespondintiele suntu a se adresá la: Redactiunea „Scólei romane“ in Sabiiu (Hermannstadt, Nagy-Szeben) franco.

Se cultivamu in tinerime iubirea de adeveru!

Adeverulu se ié in dóue intielesuri, obiectivu si subiectivu.

Privindu lumea esterna, se produce in spiritulu omenescu succesive o lume interna, o lume de idei, seu de cugete. Candu cugetele nóstre corespundu deplinu cu obiectele loru din lumea esterna, atunci ele se dîcu adeverate. Aici adeverulu se ié in sensu obiectivu si nu insemnéza decâtu: corespundintî'a seu conglasuirea dintre cugetele interne si obiectele loru esterne.

Lumea interna tinde éراسi a se manifestá, omulu incepe a vorbí si a lucrá. Candu vorbele si faptele nóstre corespundu deplinu cu cugetele, sémimentele si dorintiele nóstre, atunci si ele se dîcu adeverate. Aici adeverulu se ié in sensu subiectivu, se referesce la portarea nóstra esterna in comparatiune cu vederile nóstre interne.

Va se dica, adeverulu obiectivu este a se cautá la instructiune, celu subiectivu la educatiune. Se ne procuramu mai ántáiu cugete adeverate, si apoi cumu cugetamu, asia se si vorbimu si se lucramu!

Contrariulu adeverului este mintiun'a cu ficele ei: falsitatea, lingusîrea si faciari'a seu ipocrisi'a. A mintî insemnéza a negá seu schimbá adeverulu cu vóia; candu inse abaterea dela adeveru se intempla fora propusu, adeca din nesciintia, atunci verb'a póte fi numai de „gresiéla“ seu „neadeveru“, nu inse de „mintiuna.“ Cu alte cuvinte, nu totu neadeverulu este mintiuna.

Omulu falsu se arata amicabilu, in anima inse ni este inimicu; lingusîtoriulu ne lauda cu scopu de a obtiené dela noi óre care favoruri, in launtru inse altmintrea cugeta despre noi; ipocritulu seu fagiarniculu se arata piu seu evlaviosu, imbraca asiadara forme morale spre a-si ascunde pecatele si a trai cu atátu mai siguru in placeri neiertate.

Viéti'a nóstra sociala se radîma cu totulu pe increderea reciproca, si acést'a pe credintî'a, ca portarea

ómeniloru este adeverata. Candu ar disparé acésta credintia, candu nu s'ar poté increde „omu la omu“, atunci societatea s'ar disolvá.

Mintiun'a este „lucru diavolescu“, este „radecin'a si fructulu pecatelor“, „ocar'a si rusînea celui ce o vorbesce“. „Mai bunu este furulu decâtu celu ce purure minte, éra amendoi pierdiare voru mosceni“ dice intieptulu Sirahu.

Éca deci necesitatea de a cultivá inca in fraged'a tinerime iubirea de adeveru. Dicemu „a cultivá“, càci dela natura copiiu nu suntu inimici adeverului.

Dar cumu póte invetiatoriulu cultivá in copiiu iubirea de adeveru? Avemu aici in vedere mai multu adeverulu in sensu subiectivu.

1. Invetiatoriulu se nu-si permita nici candu a vorbí unu neadeveru nici chiar in gluma si nici spre a scapá de o intrebare precipitata din partea unui scolaru. La atari intrebari este mai bine a responde: „acést'a inca nu trebue se o sci tu“, seu „la intrebarea acést'a i vine rîndulu atunci“, etc., decâtu se precipiteze si elu unu respunsu, carele mai târdiu se va adeverí de falsu.

2. Invetiatoriulu se nu-si calce insusi verb'a, si ceea ce a apromisu seu anuciatu, se implinésca neconditionatu — chiar in interesulu adeverului. Toemai pentru aceea este delipsa, a nu se grabí cu apromisiunile si cu atátu mai puçinu cu dictarea de pedepse, cá se nu se védia necesitatu a-si luá cuvintulu indereptu, aflandu ca a mersu intr'o privintia seu alt'a prea departe.

3. Cu atátu mai virtosu se se ferésca invetiatoriulu, a invetiá chiar — directu ori indirectu — pre scolarii sei se mintiésca, ceea ce s'ar intemplá d. e. candu la esamenele publice ar impartí ánume scolariloru rolele pentru diu'a de esamenu, seu candu i-ar invetiá, cá intrebati fiindu de cutare seu cutare lucru facticu, se nege, dicundu ca nu este asia, etc.

4. Invetiatoriulu se puna mare pretiu pe adeveru si se-lu onoreze, ori unde si ori candu 'lu intimpina. Dreptu acea vorbele scolariloru in genere

se le iée de adevărate, si numai in casu de unu prepusu fundatu se dee a întielege, ca banuiesce onestitatea scolariului. Intrebari cá: „Vorbesci tu adevărule? Nu cumu-va spuni mintiuni?“ suntu stricatióse si de condamnatu, tocmai pentru ca esprima atari banuieli. Pentru aceea, candu unu scolariu face o marturisire sincera si arata parere de reu asupra faptei comise, se nu-se pedepsésca, ci se se ierte de totu. Pentru aceea si invetiatoriulu, facundu o eróre, carea nu se mai pôte ascunde d'inaintea scolariilor, se nu se geneze a o marturisi cu franchetia, dovedindu astfeliu, ca mai multu tiene la adevăru, decâtu la ambițiunea propria.

Din contra despre mintiuna invetiatoriulu se vorbésca cu celu mai pronunțiatu dispretiu, dandu scolariilor a întielege, ca mintiendu au intratu in cét'a celui necuratu. Nici candu mintiun'a se nu fia taxata de istetîme ori dóra chiar de prudintia.

5. In fine scolariilor mai maturi invetiatoriulu se li arate folosulu si frumseti'a adevărulei, de alta parte daun'a si uritiunea mintiunei. Esemple destule ni ofere viét'i'a de tóte dilele si istori'a.

Despre mintiuna specialu in numerulu urmatoriu.

Proiecte de reforme scolare.

De unu tempu incóce pres'a magiara nu are destule cuvinte pentru a deplange pe tóte tonurile deplorabil'a stare, la carea a ajunsu Ungari'a dela inaugurarea dualismului incóce, adeca sub regimulu propriu, puru nationalu, neinflunțiatu de nime in actiunile sale. Déca foitiele romane ar fi scrisu despre regimulu magiaru si „starile asiaticé“ din patria ceea ce au scrisu foile magiare si cu deosebire „Közvélemény“ „Alföld“, „Ebredés“, „Kelet Népe“ etc., redactorii loru de siguru aru fi ajunsu pe urmele colegiloru Porutiu, Romanu, Liub'a, ér despre Romani in genere s'ar fi dîsu, ca suntu rei patrioti, ca se facu uneltele cutarunia si gravitéza nu scimu in cotro. Foile magiare inse, dispunendu de mai multa libertate, pôte si de mai multu curagiu, nu au intrelasatu a profitá de ambele spre a strigá cátu le-a luat gur'a, ca statulu e pe dung'a mortii, ca totulu este putredu si coptu pentru — unu absolutismu nemtíescu. Unu singuru terenu se pare a fi remasu inca neatinsu de acestu marasmu generalu, ca progreséza si infloresce in deplina sanetate, — terenulu scolasticu. Celu puçinu pres'a magiara nu a blamatu pana acumu organismulu scolariu preste totu, ci imputarile ce se faceau ici-cólea in privint'i'a acést'a, se reduceau mai tóte la — denunciari personale si nationale. Acumu si insul'a acést'a, crutiata pana aici nu scimu cu intentiune seau din scapare de vedere, a cadíutu prada undeloru neinduratei critice. Meritul este alu fostulu directoru dela preparandi'a de statu din Dev'a, Madzsar János, carele in 4 numeri ai lui „Ellenör“ din anulu acést'a (50—53) ni spune, ca si caus'a scolaria in Ungari'a

stá fórté reu si nu-se pôte mantui decâtu prin remediile recomandate de elu.

Parerile d-lui Madzsar suntu cu multu mai interesante, decâtu se le potemu trece cu vederea, mai cu séma noi Romanii; pentru aceea cu permisiunea onorabilei redactiuni voiu reproduce cátu se pôte mai scurtu ántáiu parerile d-lui Madzsar, dupa aceea apoi voiu face se urmeze unele refflessiuni din parte-mi cá intempinare mai cu séma la un'a din pareri, carea este cu totulu smintita.

In introducere d-lu Madzsar díce, ca intrég'a nóstra causa scolaria, atátu in ceea ce privesce organisatiunea interna, cátu si cu privire la administratiunea din afara, nu este decâtu o imitare órba a tieriloru straine. Reulu se pôte vindecá numai, reorganisandu scólele si provediendu-le cu invetiatori mai buni. Pre langa tóte reuniunile si preparandiele nóstre, pre langa toti inspectorii regesci de scóle etc. nu amu scosu-o inca acolo, cá se potemu inca sperá, ca vomu isbuti in curundu a atinge acestu scopu frumosu. Cu atátu mai puçinu ni-a succesu a ni formá o pedagogia independenta, a ni desvoltá caus'a scolaria independentu de forme straine.

Piedecele, cari ní stau in cale, suntu:

1. Ninerirea confesiuniloru si nationalitatiloru, in urm'a careia se toleréza in patri'a nóstra scóle, decâtu cari mai miserabile nu potu se esiste nici in Asi'a.

2. Dispositiunea de a se institui langa fiacare scóla de statu unu consiliu seau curatoratu de inspectiune, compusu mai cu séma din preoti. Unde barbati progresisti au ajunsu a desbata la unu locu cu popii, rezultatulu este — stagnare, de nu ceva si mai reu. Celu ce va scrie istori'a tempului nostru, va constatá din tóta administratiunea nóstra scolaria unu singuru lucru: triumfulu teologiloru. —

3. Ideea de a pune caus'a scolaria in man'a societatiei, carea n'are nici o precepere pentru cestiuni pedagogice.

4. Sistem'a de astadi a inspectiunei scolare este de totu gresita. Astadi scólele de statu se cumuléza la unu locu, de regula in comúne, cari nu au lipsa de ajutoriulu statului. Asia nu e bine. Se se infintieze pe spesele statului in fiacare comitatu si in fiacare cercu alu comitatului câte o scóla de modelu, carea provediuta cu tóte cele trebuitórie se se puna sub conducerea unui invetiatoriu bravu, bine calificatu si bine platitu. In modulu acést'a statulu ar demonstrá ad oculos, cumu se fia scól'a, carea corespunde legiloru, ér comunele nu ar avea satisfactiunea de a vedé, cá scólele de statu suntu inca si mai miserabile decâtu suntu cele confesionale. *) Invetiatoriulu dela scól'a de modelu se fia totu odata inspectoru preste tóte scólele din acelu cercu, avendu a controlá si re-

*) Va se díca, cele confesionale totu nu suntu asia rele.

gulă tóta activitatea lor pedagogică și practică. Spre acestu scopu la scóla de modelu se se denumésca langa invetiatoriulu diriginte unu adjunctu seau suplentu bunu, carele se-si faca aici prax'a și in absentia invetiatoriului se grigésca însusi de scóla. La scóla de modelu aru avé a se tiené și cursuri practice pentru invetiatorii din cercu.

5. In fine gresita este și organizarea preparandieloru de statu. Profesorii suntu in comunu teologi, caror'a nu li-a succésu inca a pune man'a pe o parochia grasa. Denumirea profesoriloru nu se face pe bas'a calificatiunei, ci prin — protectiune. Elevii nu se inspira pentru chiamarea lor, nici nu invétia a mai judecá si de sene. (Se díce, ca la seminariulu pedagogicu din Budapést'a elevii nu sciú ce este unu „tractatu pedagogicu“). Se cere neaperatu, cá profesorii preparandiali se se denumésca esclusive dintre invetiatorii poporali; spre acestu scopu se se tiená in fiacare anu pe ferie esamene pentru profesori seminariali, la cari se nu se întrebe: de unde scie respectivulu candidatu ceea ce scie, ci numai: déca scie bine ceea ce trebuie se scie. De unde are pedagogi'a pre unu Lúben si Kehr? Din statulu invetiatoriloru poporali. Invetiatoriulu poporalu trebuie se încete de a fi unu „paria“, trebuie se avanseze, altmintrea ni-se va inecá tóta víctia pedagogica.

Inaltiandu statulu invetiatorescu, vomu face se dispara lips'a de invetiatori. Aici nu ajuta experimentulu cu internatu și esternatu, stipendiu și gratificatiune. Delipsa este a se infintiá langa seminarie câte unu proseminariu, in care scolarii din scóle poporale se fia pregatiti pentru intrarea in seminariu. Consiliiele diriginte seau de inspectiune se încete. Salariile invetiatoriloru se se reguleze in conformitate cu referintiele locale. Multu aru poté lucrá in privinti'a acést'a inspectorii de scóla, chiamarea carora nu este a aduná si gramadí la date statistice, cu cari se face multu abusu și mare parada.

Asia d-lu Madzsar!

(Va urmă.)

Biografie istorice.

Mihaiu Eroulu.

(Urmare.)

III. Batalia dela Calugareni.

(13 Augustu 1595.)

Vediendu Mihaiu pregatirile cele grandioase ale Turciloru și presentiandu, ca cu 8 mii de bravi nu se va poté îndelungu opune la 200 mii Turci, decise a se retrage inlauntru terei și a lasá Turciloru trecere libera preste Dunare. Asia Domnulu terei muntenesci, insoçitu de óstea s'a, se retrase catra Bucuresci. Aprópe de acestu orasiu se afla între 2 dealuri acoperite cu tufe satulu Calugareni. Printre dealuri curge o vale mica, numita Nájlovu, care face cá locul din giurulu ei se fia mocirlosu și se se infaçiosieze in form'a unui lacu plin de mocirla. Preste acestu lacu ducea unu

podu lungu de lemn. Aici se opri Mihaiu cu armat'asa, aici se decise elu: ori se móra împreuna cu toti ai sei, ori se respinga pre Turci.

Marele Mihaiu asteptá cu nerabdare ajutoriu in ómeni dela Sigismundu Batori, pre care l'a fostu in sciintiutu de mai înainte de periclulu ce-lu amenintia și in poterea aliantiei incheiate cerú se-i vina in ajutoriu; dar' tóta asteptarea i fú indiesertu. Turcii inse se apropiáu mereu de Calugareni, și in un'a din fierbintile díle ale lunci lui Augustu armat'a turcésca de preste 200 mii soldati se aflá față in față cu armat'a cea mica romana, acumu abia de 16.000.

In 12 Augustu Mihaiu tienú consiliu de resbelu, in care se decise, cá in díu'a urmatoria se se lase la lupta cu Turcii. In deminétia acestei díle Sinan-Pasi'a díse pasiloru ce-lu insoçiau, privindu mic'a armata romana:

— „De ati fi voi cu o armata atátu de mica, cá a lui Mihaiu, cutezare-ati óre se dati pieptu cu o armata cá a mea?“

— „Nu“, respunsera cu totii.

— „Ve credu“, replica Sinan-Pasi'a, suridicndu amaru. Inainte de a se dá semnalulu pentru inceperea bataliei, Mihaiu descoperindu-si capulu ingenunchiá și intorcându-si ochi catra ceriu, se rogá. Toti soldatii facura asemenea. Dupa aceea Domnulu se adresá catra soldati prin o vorbire scurta și insufatoriá de curagiu. Abia-si finí vorbirea și toti prorupsera in strigate: „Se mergemu la lupta! Traiesca Mihaiu! Traiesca Romania! Piéra inimicii ei și ai crestinatati!“

Mihaiu sciú se se folosésca de acestu entusiasmu sublimu alu soldatiloru sei, dede ordinu se sufle din trímbitie și rendui 8 mii de soldati se tréca podulu și se atace pre Turci. Elu singuru se puse in fruntea braviloru sei ostasi, marele erou se aruncá asupra Turciloru. Ataculu fú atátu de iute, atátu de pre neacceptate, și Romanii se luptau cu atát'a barbatia, încátu patru pasi turcesci cu numerocele lor cete fura respinsi indata. Romanii inaintéza pana la cortulu marelui veziru. Tóta armat'a turcésca este pusa in disordine și se gatiá de fuga. Sinan-Pasi'a abia are tempu se dee ordine la 20 mii ianiceri, ce se aflau in reserva, se atace pre Romani. Ianicerii se opunu cu barbatia. Romanii suntu respinsi. Asia duréza lupt'a de deminétia pana sér'a: candu Romanii respingu pre Turci, candu acestia pre Romani. Soldatii lui Mihaiu, obositi de lupta și fóme, catra apusulu sórelui se tragu spre a se pausá. Sinan vediendu retragerea lor, dede ordinu la ai sei se fugarésca pre Romani. Insusi, be-tranu cumu erá, voindu se imiteze pre Mihaiu, se puse in fruntea soldatiloru sei. Turcii trecu podulu. Atunci Mihaiu se întórce catra unu soldatu, i smulge securea din mana, se arunca asupra Turciloru, taia in drépta, ucide in sting'a, ranesce, omóra o multime de Turci. Deodata éca zaresce pre Caraiman-Pasi'a cu stindardulu celu santu. Se rapede asupra lui și cu o singura lovire lu tramite in braçiele profetului, i apuca stindar-

dulu din mana si se reintorce la ai sei prin o ploia de sageti. Romanii imiteza pre Domnulu loru. Turcii nu mai potu tine pieptu cu ei si o ieu la fuga. Inbuldiel'a fu atatu de mare, incatu mai multe mii cadiura de pre podu si se innecara. Insusi marele veziru Sinan-Pasi'a se restorna de pre calu si fu fericitu, ca unu soldatu alu seu i scapa vietia, dupa ce-si lasa in glodulu dela Calugareni 2 dinti ce-i mai avea. Diece mii de Turci si patru pasi remasara pre campulu de lupta. Riulu curgea inrositu de sange si podulu era plinu de cadavre.

Acest'a fu rezultatulu bataliei dela Calugareni. Atat'a curagiu, atata bravura, cata aratara soldatii romani cu acesta ocasiune, raru s'a mai vediutu! De nu i-ar fi cuprinsu noptea, Turcii cu totu numerulu loru pre de 12 ori mai mare aru fi fostu batuti cu totulu si scosi din tiara.

Noptea se tienu din nou consiliu de resbelu, in care se decise, ca armata romana, desi invingatoria, inse fiindu pre de 12 ori mai mica decatu cea turcesca, si ostenita din diua trecuta, se se retraga la munti si se astepte aici ajutoriulu dela Sigismundu Batori, care nu putea se mai intardie multu. Inca nu se facuse diua, si cu totii se retrasera din gloriosulu locu catra Tirgoviste. Preste 4 zile ajunsera in acestu orasiu, unde odihnira cate-va zile; dupa aceea se trasera catra satulu Stoenesci in munti, unde se si asediare cu taber'a. Sinan, vediendu retragerea Romaniloru, trimise ostiri numeroase dupa Mihaiu, inse acest'a nu voi a se lasa cu ei in lupta formalu, fiindu ca armata sa scadiuse forte tare prin multele pierderi, dar nu inceta de a ataca pre Turci pre ascunsu si a le causa multu reu.

(Va urma.)

Cursu de fisica pentru scolele elementaria.

(Urmare.)

7. Cohesiunea corpuriloru.

Precumu anu vediutu, tote corpurile se compunu din parti mai mici, cari se numescu atome seu molecule, si printre cari se afla intervale mai mici seu mai mari, numite pori.

Se nasce acumu intrebarea: deca fiacare corpu se compune din atome, printre cari se afla pori, — cumu vine, de atomele nu-se desfacu cu totulu de olalta?

Acestu fenomenu trebuie se aiba o cauza (temeiu, cuventu); er causa nu pote fi decatu o putere, carea tiene la olalta atomele, formandu corpulu.

Insemnativ: Puterea, carea tiene la olalta atomele unui corpu, se numesce **cohesiune**.

Acumu inse se nasce alta intrebare: pentru ce sub influinta cohesiunei atomele unui corpu nu se stringu asia de tare la olalta, incatu ele se formeze o unica massa fora pori printre ele? In adeveru asia ar trebui se fia, candu cohesiunea ar lucra netiermunita. In fapta inse nu este asia, de ora ce, precumu

am vediutu deja, atomele unui corpu suntu cu pori printre ele. Acestu fenomenu inca trebuie se aiba o cauza, carea erasi nu pote fi decatu o putere, ce lucra in contra cohesiunei, nevoindu-se a o paralisu seu impiedeca, adeca a departa atomele dela olalta. Acesta putere contraria se numesce putere repulsiva seu **repulsione**.

Vedemu dreptu aceea, ca fiacare corpu se compune din o suma de atome, asupra carora lucra seu influinta doue puteri, cohesiunea si repulsionea.

Acumu ne vomu pote explica mai bine si agregatiunea corpuriloru. La corpurile solide cohesiunea este mai mare decatu repulsionea; la corpurile fluide ambe puterile suntu aproape egale; er la corpurile gazoase repulsionea este mai mare decatu cohesiunea.

Astfelu tari'a unui corpu nu este decatu efectulu seu umarea cohesiunei, si multe lucrari se reducu simplu la invingerea acestei puteri, d. e. a rupe, a sfertica, a taia, a despicu, a gilui, a sfredeli, a ara, a sapu, a grapu, a scutura pome, a scarmena, a suci, a indoi, a intinde, a sparge etc. Totu la cohesiune se reduce si fenomenulu, ca atomele unui corpu, trecundu din stare fluida in stare solida, formeza figuri regulate; atari corpuri regulate se chiama cristale, er procesulu insusi cristalisatiune. Cristalisaza: sarea, sacharulu, apa candu inghietia, pietrile scumpe etc. Despre cristale vomu vorbi de altadata mai pe largu

(Va urma.)

Despre gustulu de cetire la Romani.

(Operatu pentru o conferintia invetiatorasca.)

Am cugetatu, ca ar fi bine se privimu cu acesta ocasiune asupra poporului nostru, cumu citesce d'insulu.

Si acest'a cu atat'a mai virtosu, pentru ca cartile fiindu depositulu limbei nationale, depositulu totoruru scientieloru si esperientieloru umane, prin cetirea loru dau poporului impulsu puternicu spre progresu.

Deci dupe cumu citesce unu poporu, asia-si va inainta si interesele sale, asia va consolidu esistinta sa chiaru; caci citirea este unu cursu din scola vietii practice, carele nu se termina nici odata; elu este meritulu pentru completarea sciintieloru, carora sa pusu basa in scola propria, si pentru agonisirea altoru noie.

Poporulu nostru mai ca nare de catu scole populare elementarie. Noi invetiatorii acestoru scole crescemu generatiunile poporului nostru pana la o etate destulu de frageda inca, apoi le lasamu in vointa sortii se-si completeze educatiunea, cumu voru pote.

O cheia universala li damu totusi, cu carea se pota intra in templulu lumineloru, spre a culege de aci ce cugeta ca au delipsa, ce potu seu ce li va da intemplantia.

Acésta cheia este alfabetulu, despre carele Brougham a dîsu, că este mai puternicu de cătu baionetulu soldatului.

Déca unu individu, încetandu d'a cercetá scól'a, încéta totu o data si de a citi, 'si rupe legatur'a cu geniulu omenimei si alu natiunei sale, 'si inchide calea, pre carea s'ar poté inaltia la demnitatea omenésca, si recade érași la mass'a bruta a naturei.

Asia o familia, o comunitate, unu tienutu, o tiéra, o natiune intréga.

Autorii nostri s'au vactatu si totu mereu se vaeta, éra jurnalistii, candu facu invitarile loru de prenumeratiune, lamentéza dorerosu si desperatu, că nu afla spriginu in poporu.

Si dorere, nu prea afla! Poporulu nostru citește pușinu in comparatiune cu lipsele sale, in comparatiune cu alte popóra inaintate.

Deci pre candu multor'a vi place a dice, că poporulu nostru n'are gustu pentru cetire, că e indiferentu, indolentu pentru literatur'a sa propria, spre a nu meritá însi-ne aceste predicate, aide se dămu acestei cestiuini o deosebita consideratiune, si se cautamu adeveratele cause, din cari poporulu nostru nu citește.

Acestu morbu, carele frustréza tóte ostenelele nóstre invetiatoresci, carele face a stagná literatur'a nóstra, carele tiene poporulu in seracia si ignorantia, trebue se-si aiba loculu seu cu totulu altu undeva, de cătu in sêmtiulu si facultatile poporului.

Ati observatu dorerea Romanului necarturariu, cătu este de profunda, candu i se dá ocașiune a o esprimá: „n'am invetiatu carte,“ seau: „am seuitatu totu“? Ati observatu si stim'a, ce o nutresce dînsulu pentru ómenii carturari?

De n'ar iubi cartea si n'ar pricepe folosulu ei, nu si-ar dá pruncii la scóle si nu i-ar sustiené aci din tóta seraci'a lui.

Au dóra partea cea mai mare dîn intielegintia — nu suntu fii de parinti necarturari?

Escelente facultati spirituale si fisice, că la poporulu romanu, raru se afla la altulu.

Ati observatu, fratiloru, că dîntr'o suta de scolaru abia se afla unulu slabu in computu, toti suntu bunu istorici, geografi'a o pricepu cu cea mai mare usiurintia, suntu desemnatori escelenti, au o logica admirabila, petrundere profunda, pricepere usióra, memoria agera. Dovéda este si aceea, că pre cei ce i-au favorisatu sórtea, de au potutu studiá, au devenitu advocati escelenti, inalti functiunari, renumiti medici si ingenieri, etc.

Milo, Pascali, Ionescu si altii, cultivandu artea dramatica, au devenitu artisti renumiti; chiaru diletantii romani intrecu pre multi straini, ce se dicu „artisti“ d. e. Lugosianu, chorulu vocalu din Lugosiu.

Pictur'a o desvólta pictorulu romanu fora scóla academica, ma fora scóla de desemnu sistematica; romanii devinu pictori de portrete si de li - ar iertá midilócele, de aru avé ocașiune a invetiá, aru deveni

totu atáti'a luceferi pre orizonulu acestei arte fromóse, cá d. e. D. Popescu.

Sculptorii la alte popóra trecu de artisti, suntu fórté partiniti si se sustienu anumitu scóle pentru cultivarea acestei arte. En pofiti intrebati pre Ionu Gâsca dîn Brosceni si pre multi alti escelenti sculptori templari, se vi spuna, unde au invetiatu dînsii artea loru? Dar vi-o spunu eu: au invetiatu-o pastorindu vitele pre campu si in colib'a loru in órele de repausu, condusi de singuru geniulu loru.

Ati auditu de renumele graveriloru macedo-romani, alu nefericitoru frati ai nostri de preste Dunare! Ei suntu totu asia ómeni simpli, fora scoli si fora vr'o invetiatura superióra speciala, dar productele maniloru loru storcu admiratiunea lumei civilizate.

Fora scoli de specialitate comerciantele romanu o duce adese la avere insemnata. Intreprindietorii nostri de speculatiuni, fora a posede macaru scientiele elementarie, ma chiaru nici citi si scrie nu sciú, 'si agonisescu stari adese fórté considerabile.

Cantaretiu este Romanulu, si iubescu music'a si dantiulu cu aceea-si pasiune cá si pési'a.

Cáti pecurari romani ati vediutu fora flueru seau fora cimpoiú?! Dar lautarii romani in ce conservatoriu si-au insusitu artea loru?!

Architectu este Romanulu, cu carele, déca scólele privitóric la acésta arte seau scientia n'aru fi departe colo in strainatate, nimene n'ar poté rivalisá.

Spiritu are Romanulu in conversatiune, si dulce e limbagiulu lui; placutu e la glume, irresistibila ironi'a lui, sarcasmulu lui nimicitoriu.

Decandu Romanulu nu lupta pentru sine, a trecutu multu tempu, si dusmanii lui au ocașiune a-lu calumniá fora a se gená de autoritatile militare esíte din sinulu seu si de eroismulu, cu carele totu de un'a a luptatu cá soldatu.

Nu dara facultatile, nu sêmtiulu, nici vói'a Romanului suntu causele, pentru care nu citește poporulu romanu, ele trebue cautate

1. in limb'a literara romana,
2. in scól'a romana,
3. in libraristic'a (?) romana.

(Va urmá.)

Corespondintia.

Selagiú, in Martisioru 1877.

Domniloru redactori!

Cu cătu la noi, mai cu séma astadi, faptele generóse, meritele adeverate suntu mai rari, cu atátu detorintia nóstra este mai mare, observandu atari fapte, a le inregistrá si aduce la cunoscintia publica. Din acestu punctu de vedere manecandu, permite-mi, Vero, D-loru redactori, a publicá in stimabilulu D-Vóstre organu unele fapte demne de tóta laud'a, sever-síte de bravulu barbatu Leone Maioru, parochu in comun'a Chiliór'a, comitatulu Selagiú.

Candu D-lu Maioru a ocupatu la anulu 1870 parochi'a Chiliór'a, cas'a parochiala erá o ruina completa, ér cas'a de scóla abíá incepuse a se cladí. D-sa a stariutu mai antáiu a se gatá scól'a, provediendu-o cu tóte celea trebuintióse in dins'a. In anii urmatori, cu tóte ca a dominatu o mare scumpete de bucate, comun'a insufletita de zelulu si portarea noului seu preotu, cladí si o casa parochiala de piétra de impreuna cu tóte edificiele economice necesarie, precumu siuri, graduri de totu feliulu, celariu etc., incátu ori ce preotu ar poté fi deplinu indestulitu cu ele. Au nu e demnu de lauda unu preotu, carele in tempu de 3 ani reusí a vedé cladindu-se atâte edificie frumóse, de o comuna pana aici lipsita cu totulu de venite alodiale?

Dar bravulu preotu nu s'a opritu aici. Prin zelulu seu si aprópe numai cu spesele sale i succese a recástigá desdaunarea decimeloru din Chiliór'a, din cari de aici incolo parochulu localu va trage unu interusuriu de preste 300 fl. la anu.

In anii trecuti se ruinase turnulu besericeei; bravulu preotu, vediendu miser'a stare, la carea ajunse poporulu seu prin fatalitile tempului trecut, s'a deobligatu in scrisu, cá pentru edificarea turnului va lasá din interusuriulu amintitu mai susu, in fiacare anu câte 100 fl., pana candu se va terminá si lucrulu acest'a. Au nu este si acést'a o fapta demna de tóta laud'a?

In urma inmultiendu-se capitalulu desdaunarei decimeloru pentru parochi'a Chiliór'a inca cu 1600 fl., preotulu nostru, cu tóte ca interusuriulu dupa acestu capitalu, cá congrua preotiésca, i-se cuveniá lui, propose totusi maritului consistoriu diecesanu, cá pana va fi dinsulu in viétia, interusuriulu dela acesti 1600 fl. se se acórde invetiatoriulu din Chiliór'a, din motivu, ca solutiunea acestuia pana aici erá numai de 100 fl. la anu, cari inca se respundeau fórte neregulatu. Éca deci o próba invederata, ca D-lu Maioru are scól'a nu numai pe buze, ci si la anima, ca atunci, candu elu si-ar fi potutu trage, cá altii, foculu numai la ól'a sa, elu se cugetá la prosperarea scólei ameliorandu salariulu invetiatoriulu, — prim'a conditiune pentru ajungerea acestui scopu! Au nu este si acést'a o fapta fórte laudabila din partea sa, pentru carea invetiatorii in particularu i voru remané pururea recunoscatori?

Dar recunoscatori i voru fi si scolarii sermani, pre cari i-a provediutu si-i provide din alu seu cu tablitie, manuale didactice si alte recuisite de scóla.

Onóre bravului preotu! Dée ceriulu, cá numerulu barbatiloru cá D-lu Maioru se crésca totu mai multu in sinulu scumpei, dar multu certatei nóstre natiuni!

Unu fiu din Selagiu.

Simonu, 6. Martisioru 1877

Cu permisiunea onorabilei redactiuni voiu a descrie onoratului publicu unu morbu ne mai audítu, ce s'a ivitu si s'a latítu fórte tare in comun'a

branéna Simonu, si dupa cumu sum informatu si in alte comune, intre micii copii pana la etateá de 12 ani. Simptomele acelu morbu suntu urmatóriele: cei ce suntu predominati de acestu morbu, tusiescu fórte tare, fora de a scuipá la inceputu, mai târdíu, dupa câte-va dile scuipa flegma amestecata cu sange, vèrsa, li-se umfla faci'a, patimescu de dorere de capu, de pitióre si mai târdíu si de pieptu, si dela unu tempu incepe a li curge sange pe nari. Grea tortura pe micii copii! De acestu morbu patimescu scolarii mei mai bine de o luna, cam de pe la finea lui Ianuariu a. c. si nice acumu dupa unu intervalu de o luna si mai bine nu potu a se salvá de acestu inamicu, care le repesce tempulu celu pretiuitu. Deci in numele miciloru copii apelezu in publicu la ajutorulu barbatiloru cunoscuti cu acestu morbu si esperti, si-i rogu se binevoiesca a aratá pe calea publicitatiei caus'a acestui morbu teribilu, unu remedi u contra lui si cumu are a se folosi acelu remedi u? Prin acést'a s'ar face unu mare serviti u parintiloru, cari dícú, ca n'au mai vediutu si audítu de unu asemenea morbu, s'ar face unu fórte mare serviti u copiiloru, ce se torturèza de unu asemenea morbu, si in fine invetiamentului, care inca patimesce din caus'a absentieloru celoru multe. Dée Ddieu, cá copii ce patimescu se-si afle prin acést'a ajutoriu dela aceia, cari dorescu fericirea si prosperarea fitoriloru natiunei!

Ilariu Reitu,
invetiatoriu.

Not'a redactiunei. Se se faca indata aratare la comitatu pentru esmiterea unui medicu in faci'a locului. In casulu de faci'a e greu a face diagnos'a fora autopsia. Multe morburi au aclesi simptome.

Dare de séma.

On. redactiune!

Ve rogu cu tóta stim'a se binevoiti a publicá in colónele pretiuitului diuariu „Scól'a Romana“ resultatu petrecerei sociale din 18 Ianuariu a. c. arangiata in favórea fondului scólei romane din Siomeut'a mare.

In séra balului au contribuitu: M. O. O. D. D.: Dr. I. Colceriu, A. Medanu, G. Frincu, G. Timofi, C. Deszö câte 2 fl. v. a. H. M. Iosefu, Fr. Dogneru, L. Bud'a, G. Codreanu, V. Dragotiu, V. Buteanu, I. Buteanu, M. Blag'a, V. Voncia, V. Marincasiu, I. Meciu, T. Buteanu, I. Bud'a, St. Buteanu, L. Meciu, M. Bozeu, I. Iosopeşcu, S. Voncia, I. Meciu, Ant. Miculu, S. Buteanu, R. Cototiu, P. Popu, S. Dragomiru, I. Leonesculu, I. Pojaru, T. Popu, G. Romocia, I. Popu, St. Tamasiu, B. Budescu, I. Balintu, St. Miculu, L. Buteanu, T. Blaga, I. Poilacu, N. Zoica, A. Nagy, I. Tamasiu, N. Buteanu, G. Avramu, St. Dalea, T. Bozeu, I. Bertanu, L. Ludinczechi, D. Marosfi, I. Bozeu, G. Lajosiu, A. Hegyesi, G. Miculu, M. Miculu, E. Popu, I. Buteanu, J. Buteanu — toti câte 1 fl. v. a., C. Loj 1 fl. 50 cr. v. a. G. Dragosiu, D. Voncia, I. Durusiu, I. Voncia, E. Desi, S. Chesiei, M. Zoicasiu, D. Petrescu, G. Berciu, M. Meciu — câte 50 cr. v. a.

Din Naseudu prin M. O. D. profesore Dr. A. P. Alessi ni-s'a tramisu 7 fl. 50 cr. la care au contribuitu: M. O. D. Dr. Paulu Tanco, direct 1 fl., Dr. Const. Moisilu, prof. 1 fl., Dr. Stefanu Popu, phisicu 1 fl., Cosma Anca 1 fl., Ales. Siotropa 1 fl., Simeon Stoica 1 fl., Ioachimu Muresianu 1 fl., N. A. N. P. A. 50 cr. sum'a 7 fl. 50 cr.

Invitari ne-amu fostu permisu a tramite in mai multe parti ale patriei locuite de Romani, cu rogarea de a se colectá ceea ce sar' potea; inse pana acuma n'am primitu nice unu resultatu decátu din Fagarasiu, de unde ni s'au tramisu invitarile indereptu.

Deci sum'a totala incursa face 78 fl. — cr. v. a. din carea subtragundu spesele de 30 „ 4 „ „ resulta unu venitu curatu de 47 „ 96 „ „ cari i-amu transpusu on. sen. scol., care in adunarea sa dela 11 l. c. a alaturatu-o la celalaltu capitalu alu fondului scol. pre langa esprimarea celei mai sincere multiamite protocolarie catra OO. contribuitori.

Primésca dreptu aceea P. T. O. O. contribuitori cea mai profunda multiamita publica, ce li aducemu prin acést'a, si fia convinsi, ca tinerele mladitie, ce se cultiva in scól'a rom. din Siomcut'a, ajungându odata barbati si membri ai societatei omenesci si cetindu in anele acestei scóle numele binefacatoriloru, ce au sacrificatu denariulu pentru desvoltarea si inflorirea loru, prea credu ca voru sci pastrá recunoscientia si multiamita pana din colo de mormentu.

Siomcut'a mare la 18 Martísioru 1877.

Georgiu Miculu,
prim. opid. si arangiatoriu.

Elia Popu,
invetiati. si arang.

Bibliografia.

Asupra situatiunei. Articoli si foisióre de Iónu A. Lapedatu. Brasiovu. 1877. 12 cóle octavu micu; pretiulu 60 cr. v. a.

Cuprinsulu: I. Poporulu si viéti'a: Situatiunea si indreptarea ei. Impoporarea orasielor. Moralisarea poporului. O literatura pentru poporu. Espositiuni pentru poporu. Viéti'a in orasie. Music'a nationala. II. Scól'a si invetiamentulu: La cestiunea invetiamentului poporalu. Unu cuventu in interesulu invetiamentului si alu educatiunei. La cestiunea conferintieru invetiatoresci. Magiarii si scólele romane. III. Foisióre: Noi si parentii nostri. Servilismulu. Educatiunea secului frumosu. Cumu se fia mamele?

Cestiuni interesante, limbagiu romanescu, stilu elegantu. — Recomandamu brosiur'a cu totu de-adinsulu.

1. **Instructiune** pentru invetiatori la tractarea cartiloru scolastice, de Bas. Petri. Pretiulu redusu 40 cr. Editoriu: autoriulu.

2. **Scriptolegi'a** seau modulu de a invetiá cetitulu scriendu, de Bas. Petri. 1 fl. 20 cr. Edit.: J. Spreer.

3. **Sistemulu metricu**, manualu pentru invetiatori, de Bas. Petri. 50 cr. Edit.: Vis. Romanu.

4. **Sistemulu metricu**, manualu pentru scolari, de Bas. Petri. 20 cr. Edit.: Vis. Romanu.

Varietati.

(Consistoriu metropolitanu.) Ilustritatea Sa D-lu Episcopu alu Caransebesiului, Ioanu Popasu, a sositu in Sábiiu Sambata la 12/24 ale curentei, ér Ilustritatea Sa D-lu Episcopu alu Aradului, Ioanu Metianu, in 14/26 ale curentei, ambii spre a luá parte la consistoriulu metropolitanu, carele si-a inceputu siedintiele la 14/26 c.

(„Meritatiloru ei barbati — patri'a recunoscátoria“.) Romani'a a inceputu a onorá memori'a mariloru ei barbati. Statu'a lui Mihaiu Bravulu deja este radicata pe piati'a academieci din Bucuresci; statu'a Marelui Stefanu in ajunulu de a se radicá; statu'a lui Heliade Radulescu aprópe gata. Acumu ministrulu instructiunei publice, D-lu Chitiu, a luat u iniciativ'a pentru a radicá o statua si lui Georgiu Lazaru, alaturu cu statu'a lui Heliade Radulescu, — apostolulu cu discipolulu la unu locu. D-lu Chitiu a dobanditu dela camera 2000 lei spre a se inscrie in capulu listei de subscriptiune pentru radicarea statuei lui Lazaru, carea va costá in totulu vre-o 20.000 lei. — D-lu Chitiu n'a uitatu nici pre scumpulu bardu alu Romaniei, pre Bolintínu; elu va asiedia in curundu pe mormentulu poetului (aflatoriu in cimiteriulu dela Bolintinu, loculu natalu alu acestuia) o piétra mormentala de marmora, pe care o mana depune o coróna de lauri de-asupra numelui „Bolintínu“. — La 20 ale curentei camer'a a votatu 300 lei pe luna pentru Papiu Ilarianu, de presentu in institutulu alienatiloru din Sábiiu. Dupa U. p. A.

(Magiarisare si éراسi magiarisare). Comitatu Nitra a substernutu la diet'a tierei o petitiune, cá de aici in colo se nu se denumésca nici unu invetiatoriu poporalu, carele nu scie perfectu unguresce; totu odata a recercatu tóte jurisdictiunile din patria a-i sprigini petitiunea. La 7 Martísioru a. c. comitétulu municipalu din Budapast'a s'a grabitu „cu o viua placere“ a-i secundá.

Congregatiunea comitatului Vasiu a decisu, cá de aici in colo din interesele „fondului pentru limb'a magiara“ se se premieze numai trei invetiatori poporali, si adeca unulu cu 300 fl., alti doi cu câte 200 fl. in fiacare anu. Se cere inse, cá invetiatorii dela scólele nemtiesci se predée unu obiectu de invetiamentu esclusivu in limb'a magiara si scolarii se fia in stare a dá din elu responsuri corecte; ér spre a obtiené premiulu de 300 fl. se pretinde, cá majoritatea scolariloru se scie vorbi unguresce si se póta dá responsuri bune unguresci chiar si din obiectele propuse nemtiesce.

Comitatulu Mosioni inca a creatu 9 premie si adeca 3 a 50 fl., 3 a 30 fl. si 3 a 20 fl. pentru acei invetiatori, cari voru esclá intru latírea limbei

magiare la invetiamentulu din scóla. In anulu acest'a afara de cei premiați au mai obtienutu 25 de invetiatori — decrete de lauda. Corespondintele, carele comunica aceste a lui „U. Sch.“ observa, ca in fiacare anu se premiaza totu alti invetiatori, nu pentru ca dóra cei „bravi“ de anu aru fi incetatu de a mai fi „bravi“, ci cá se se peróndeze cu totii. Dlui combatare premiele aceste, pentru ca arunca intre invetiatori sementi'a discordiei si gelosiei, si cere a se intrebuintiá banii acestia spre scopuri mai salutare, precumu: ajutorarea invetiatoriloru lipsiti, dar cu portare buna, subventiunarea fondului de pensiune, infintiarea de bibliotece scolastice in comune serace, promovarea gimnastice etc.; ér redactiunea la rondulu ei adauge urmatóriele intrebari: „Limb'a de invetiamentu in respectivele comune nemtiesci va fi dóra cea nemtiesca? Limb'a magiara dóra nu se va fi folosindu cá limba de invetiamentu, buna óra cá in Budapest'a, ci se va fi invetiandu numai langa limba materna? Ori dóra se propune chiar si computulu „unguresce“? Preste totu: propune-se vre unu obiectu ungueresce? Si nu-se marginesce instructiunea magiara singuru numai la o óra pe dí la invetiamentulu intuitivu si la cetitu? Amu dorí a fi luminati asupra acestoru cestiuni!“

(Estate frumóse.) In Ödenburg (Soprony) a repausatu in lun'a acést'a Bernhard Mannheimer, fostu invetiatoriu in Lackenbach, in etate de 102 ani; muierea sa, Ravec'a, de 99 de ani, mai traiesce inca. In **Novembre** a. tr. si-au serbatu acesti ómeni „nunt'a de diamantu.“

(Ómeni cu códa). Reverendulu George Brown, principalulu missionariloru metodistici din Polynesi'a (insulele din „marea de sudu“ seau adeca din partea de miédiadi a oceanului pacificu), a cercetatu in anulu trecutulu intre altele si insulele Britani'a nóua si Irland'a nóua (spre resaritu dela Guinea nóua, spre miédiadi dela Australi'a). Locuitorii de aici, desí canibali notorici (mancatori de ómeni — antropofagi) se aratara fácia de straini cu multa amicitate. Indigenii din **Blanche-Bay** (a se cetí Blansiu-Bai — sinu albu) asigurara pre Rev. Brown in modulu celu mai positivu, ca in launtrulu acelei insule, intr'unu tienutu numitu Cali, unde pana acumu nu a potutu strabate nici unu albu (europénu), esista ómeni cu códa veritábla. Reflectandu Brown, ca voru fi dóra moime, indigenii replicara cu indignatiune: „Moimele nu se lupta cu silitie, nu cladescu case, nu plantéza Yams (Dioscorea, o planta buna óra cá cartofii nostri) etc. — De se va adeveri acést'a, atunci teori'a lui Darwin, ca ómenii se deriva dela moime, a triumfatu cu deseversíre.

(Ó universitate china in Pechingu.) Dupa esemplulu datu de capitalele unoru tieri din Occidentulu departatu, are si capital'a „imperiiu cerescu“ (Chin'a) o scóla superióra seau o universitate cu catedre pentru jurisprudentia, filosofia, istoria, mate-

matica si teologia (preceptele religiunii lui Confuciu seau Kun'a-Tzun). Medicin'a si farmaci'a se voru predá intr'o scóla separata, anume in templulu lui Ho-vang. Catedrele universitatiei suntu ocupate de membrii „academiei imperiale de sciintie“ (Han-lin), cari pe langa positiunea inalta, ce au la curte, cei mai multi locuescu in palatulu imperialu, si pe langa acestea mai au si unu salariu de 6000 tanes (50.000 lei, 20.000 fl.). Universitatea e sub priveghiarea unui functionariu specialu, care depinde de maresialulu palatului. Odata pe anu, si anume tómn'a, vine imperatulu la universitate, unde tiene o prelegere asup'r'a teologiei. Universitatea dá si graduri (titululu de „doctoru“), pentru obtienerea carora se depunu esamenenele cele mai rigoroése. La 1875 numerulu auditoriloru a fostu de 4000. U. D.

➡ Prenumeratiuni la „Scól'a Romana“ pe anulu curentu mai potemu primí chiar dela numerulu primu.

➡ Cu esemplarie complete din „Scól'a Romana“ pe anulu trecutulu mai potemu servi.

Concursu.

[1] 3—3

Conformu parintesei ordinatiuni consistoriale dto. 22 Iuniu 1876, Nr. 533 bis. si dto. 28 Decembre 1876, Nr. 1020 bis. se escrie de nou concursu pentru ocuparea postulu de capelanu din Moldova-nóua si filialele Padina-Mateiu-Carlsdorf, protopresb. Bisericei-albe, comitatulu Carasiu cu terminu pana in 20 Martiu a. c. cal. vechiu, in care dí se va tiené si alegerea.

Emoluminte suntu urmatóriele:

a) Dotatiunea capelanului s'a fipsatu cu 105 fl. v. a. b) Paúsialulu cu 120 fl. v. a., ce are a-lu capeté cu propri'a sa quitantia dela on. societate de statu a calei fierate. c) Birulu intregu preotiescu si stol'a usuata din ambele filiale Padina-Mateiu si Carlsdorf. d) In fine dela parochi'a matera a treia parte, dar numai din stola.

Doritorii de a ocupá acestu postu de capelanu se-si astérna recoursele instruate in sensulu stat. org. bis. pana **18 Martiu a. c.** cal. vechiu adresate com. paroch. la protopresb. Bisericei-albe, **Josifu Popovicu** in Jamu. Recurentii se se infaçiosieze inainte de alegere in biseric'a din Moldova-nóua.

In contielegere cu comitetulu parochialu. Moldova-nóua 18 Fauru 1877.

Post'a redactiunei.

D-lui ** in -ra: Adeveratu, cá nu-se cuvine, cá unu catechetu se dica scolariloru cari tusiau: „Tacetí, secá-v'ar graiulu!“ Dar vre unu lucru mare inca nu e, încátu se merite a fi tavalitu in publicitate.

Tutororu d-loru prenumeranti! Reclamatiunile se se faca multu in terminu de 10 dile dela lipsirea unui numeru. Fói'a se espedéza de aici regulatu in tóta Vineri'a dupa amiédiadi.